

OTEC JAKO SLABŠÍ STRANA

JANA TUROŇOVÁ, TEREZA VOJTOVÁ

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Princip ochrany slabší strany se silně projevuje v oblasti rodinného práva, kde je chráněno zejména nezletilé dítě. Podle českého právního řádu je v zájmu dítěte především skutečnost, aby mělo matku a otce. Příspěvek se zabývá současnou úpravou určení a popírání rodičovství a s tím související judikaturou. Má upozornit na problematické momenty v dnešní praxi státních orgánů při snahách sladit biologické rodičovství s právním.

Key words in original language

Otcovství; rodičovství; slabší strana; rodinné právo; nezletilé dítě; diskriminace.

Abstract

This contribution deals with principle which is known as a protection of the weaker party. This principle is typical in the questions of family law, where children are especially protected as the weaker party. Among others, it is in the best interest of child to have a mother and a father. In the Czech Republic there are cases of affiliation proceedings opened by Supreme Public Prosecutor's Office. But in many cases the paternity is not negated because interest of child.

Key words

Paternity; parenthood; weaker party; family law; minor child; discrimination.

1. ÚVOD

Princip ochrany slabší strany se silně projevuje v oblasti rodinného práva, kde je chráněno zejména nezletilé dítě. Podle českého právního řádu je v zájmu dítěte především skutečnost, aby mělo matku a otce.

Z hlediska určení otcovství se považuje dítě za slabší stranu a požívá oproti otci silnou ochranu. Otcovství lze zásadně popřít pouze v prvních šesti měsících od narození dítěte a v dalším období se tato otázka nezkoumá. Po zmíněné lhůtě může podat návrh na popření otcovství pouze nejvyšší státní zastupitelství a to navíc za předpokladu, že je to v zájmu dítěte.

Ačkoliv by se po této lhůtě zcela jasně prokázalo, že daný muž nemůže být z biologického hlediska otcem dítěte (zejména testy DNA), pro právo je tato skutečnost nepodstatná. Zájem dítěte má totiž před biologickou realitou

přednost. Je však otázkou, zda není tento přístup až příliš „tvrdý“ vůči domnělým otcům a zda nejsou v mnohých případech slabší stranou spíše oni.

V České republice se případy, kdy nejvyšší státní zastupitelství podá návrh na popření otcovství, objevují. Ve většině z nich se však této žádosti nevyhoví a to i přes to, že otcovství k dítěti je prokazatelně vyloučeno.

Príspevek se zabývá současnou úpravou určení a popírání rodičovství a s tím související judikaturou. Má upozornit na problematické momenty v dnešní praxi státních orgánů při snahách sladit biologické rodičovství s právním.

2. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Při určení otcovství vychází platná právní úprava ze všeobecně přijímané zkušenosti, kdo je za určitých okolností nejpravděpodobnějším otcem dítěte. Většina právních úprav, české právo nevyjímaje, stanoví systém vyvratitelných právních domněnek otcovství, které platí v případě, že není prokázán opak.¹ Muž, který je na základě stanovené domněnky označen za otce, je zapsán do rodného listu dítěte a je nazýván "matrikový otec".

První domněnka otcovství je upravena v ustanovení § 51 odst. 1 zákona o rodině,² která stanoví, že otcem dítěte je manžel matky, narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třetího dne po zániku manželství, nebo jeho prohlášení za neplatné. Tato domněnka vychází ze společensky nejobvyklejší situace a platí automaticky, jelikož by bylo nelogické, aby se s ohledem na právní úpravu a podstatu manželství v každém konkrétním případě zkoumalo, zda manžel matky je skutečným biologickým otcem dítěte.³

V této úpravě se nepočítá s mimořádnými faktickými stavy manželství jako jsou rozluka, započaté řízení o rozvod nebo delší separace manželů. V zahraničí však tyto situace stačí k tomu, aby se první domněnka neuplatnila. V Irsku, Británii, Španělsku a Německu rozeznává právní řád tyto zvláštní okolnosti a manžel pak není pokládán automaticky za otce

---

¹ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998, s. 167.

² Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

³ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998, s. 167.

dítěte. V Portugalsku se dokonce první domněnka neuplatní v případě, že dítě bylo počato před manželstvím.⁴

Vzhledem k tomu, kolik nevěst se vdává již s kulatým bříškem a kolikrát je právě tento stav pohnutkou k rychlé svatbě, je možné považovat takové ustanovení za zbytečné.

Dle druhé domněnky je za otce považován muž, jehož otcovství bylo určeno na základě souhlasného prohlášení rodičů.⁵ Uplatní se v případě, jde-li o matku, která není provdána, přičemž není stanovena žádná lhůta, ve které je nutné toto prohlášení učinit.

Podle třetí domněnky je otcovství určováno v soudním řízení. Dle ustanovení § 54 odst. 4 zákona o rodině se za otce považuje muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo od narození dítěte méně než sto osmdesát a více než tři sta dnů, pokud jeho otcovství závažné okolnosti nevylučují. Návrh na určení otcovství podle této domněnky může podat dítě, matka i muž, který o sobě tvrdí, že je otcem. Podání návrhu není vázáno žádnou lhůtou.

Je-li dítě počato umělým oplodněním ženy z asistované reprodukce, považuje se za otce muž, který dal k umělému oplodnění souhlas. To platí pouze za předpokladu, že se neprokáže, že žena otěhotněla jinak.⁶

Česká právní úprava tak vychází z kombinace obecných biologických znalostí rozmnožování, z křesťanské tradice institutu manželství a ze svobody vůle vyspělých jedinců.⁷ Z uvedeného vyplývá, že české právo zcela otevřeně a vědomě připouští možnost, že matrikovým otcem je muž, který není otcem biologickým. Pro tento případ, kdy právní a objektivní vztah není ve vzájemném souladu, je dána možnost právní domněnku vyvrátit a údajné otcovství v občanském soudním řízení popřít.

2.1 POPÍRÁNÍ OTCOVSTVÍ

V případě třetí domněnky je situace specifická, jelikož určení a popření otcovství je logicky spojeno v jedno řízení, jehož výsledkem je pravomocné rozhodnutí soudu. Jakmile rozsudek o určení otcovství nabude právní moci,

---

⁴ Meulders-Klein, M-T. The Status of the Father in European Legislation. The American Journal of Comparative Law, 1996, Vol. 44, No. 3, s. 495.

⁵ Viz ustanovení § 52 odst. 1 zákona o rodině.

⁶ Viz ustanovení § 54 odst. 3 zákona o rodině.

⁷ Jíšová, A. Návrh nejvyššího státního zástupce na popření otcovství v praxi. Bulletin advokacie, 2006, 11-12, s. 81.

jde o věc rozsouzenou a nelze o ní již dále jednat. Tento rozsudek lze zvrátit pouze mimořádnými opravnými prostředky.⁸

V případě první domněnky, druhé domněnky a umělého oplodnění je situace taková, že nejdříve dojde k určení otcovství a teprve následně jej lze popřít. Právo popřít otcovství mají:

- matrikový otec
- matka
- nejvyšší státní zástupce

Přestože má dítě právo podat žalobu na určení otcovství, žalobní právo na jeho popření mu přisouzeno není.⁹ V tomto ohledu přináší novinku návrh občanského zákoníku, který počítá i s dítětem jako aktivně legitimovaným, o čemž bude pojednáno níže.

Institut popírání otcovství podléhá mnoha omezením a pravidlům, která mají v první řadě ochraňovat dítě a dbát toho, aby byly chráněny jeho osobní zájmy a přirozená práva. V současné době, s ohledem na probíhající rekodifikaci soukromého práva a s ohledem na mezinárodní závazky České republiky, je však vhodné zamyslet se nad vhodností daných pravidel a nad jejich případnou „tvrdostí“ zejména vůči některým matrikovým otcům. Autorky uvedeného příspěvku se domnívají, že v mnoha ohledech je současná právní úprava zcela nevhodná.

2.1.1 POPÍRÁNÍ OTCOVSTVÍ MATRIKOVÝMI RODIČI

K popření otcovství může dojít ze strany matrikových rodičů pouze v šestiměsíční prekluzivní lhůtě, která je upravena pro konkrétní situace v ustanoveních § 57, § 59 odst. 2, § 60 a § 61 zákona o rodině. Podmínky pro uplatnění tohoto práva jsou upraveny podle toho, jakým způsobem došlo k určení otcovství.

V České republice je možné popřít otcovství, pokud je dodržena zákonná lhůta a existují pevné důkazy o skutečnosti, že muž zapsaný do matriky jako otec jím být nemůže. Přestože samotná lhůta již dělá problémy, tak v jiných zemích k této podmínce přistupuje ještě další. Ve Francii a Nizozemí může matka popřít otcovství pouze za předpokladu, že existuje někdo konkrétní, kdo popřehého otce v matrice nahradí¹⁰.

---

⁸ Viz Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 10. 2006, Paulík v. Slovensko, (stížnost č. 10699/05).

⁹ Matějková, A. Zjišťování otcovství v rámci řízení o dědictví. Právní rádce, 2009, č. 6.

¹⁰ Meulders-Klein, M-T. The Position of the Father in European Legislation. International Journal of Law and the Family, 1990, Vol. 4, s. 139.

Takový požadavek má samozřejmě chránit dítě, kterému by hrozilo, že přijde o jediného, i když nepravého otce, kterého má a který mu má poskytovat výživu. Na druhou stranu je snadné představit si, že je zřejmé, že muž zapsaný v matrice nemůže být otcem dítěte, ale kdo jím je již tak zřejmé není. Jelikož se však jedná o podmínku uplatněnou pouze v případě iniciace popření matkou, nelze to považovat za příliš omezující.

2.1.2 POPÍRÁNÍ OTCOVSTVÍ NEJVYŠŠÍM STÁTNÍM ZÁSTUPCEM

Po uplynutí šestiměsíční prekluzivní lhůty je popření otcovství zcela v rukou nejvyššího státního zástupce,¹¹ který jediný může podat návrh na popření otcovství k soudu. Jedná se o jeho výlučné oprávnění, nikoliv povinnost, takže na něj není žádný právní nárok. Role nejvyššího státního zastupitelství je tak zcela zásadní, výlučná a nezastupitelná. Žalobu podle ustanovení § 62 zákona o rodině může nejvyšší státní zástupce podat v případě

- 1) otcovství manžela matky,
- 2) umělého oplodnění se souhlasem manžela matky, prokáže-li se, že matka dítěte otěhotněla jinak,
- 3) otcovství muže, které bylo určenou souhlasným prohlášením rodičů.¹²

Aktivitu směřující k podání návrhu na popření otcovství zahajuje buď z vlastního nebo cizího podnětu, přičemž se nejedná o rozhodnutí v rámci správního řízení. Z toho mimo jiné vyplývá, že proti rozhodnutí nejvyššího státního zástupce nelze podat opravný prostředek. Doručením vyrozumění vše pro navrhovatele končí.¹³

Pro podání návrhu nejsou stanoveny žádné lhůty ani žádná časová omezení. Podnět od třetí strany je však nejvyšší státní zástupce povinen vyřídit ve lhůtě do dvou měsíců od okamžiku podání podnětu v souladu s ustanovením § 16a odst. 6 zákona č. 283/1993 Sb, zákona o státním zastupitelství.

Nejvyšší státní zástupce může podat návrh na popření otcovství pouze za podmínek stanovených v ustanoveních § 62 a § 62a zákona o rodině, tedy za situace, kdy to vyžaduje zájem dítěte. Nejvyšší státní zástupce se při

---

¹¹ Nejvyšší státní zástupce může otcovství popírat také v době před uplynutím této lhůty podle ustanovení § 62a zákona o rodině. Tato možnost je omezena pouze na situaci, kdy bylo otcovství určeno souhlasným prohlášením manželů, kdy muž nemůže být otcem dítěte a je-li to ve zřejmém zájmu dítěte a v souladu s ustanoveními zaručujícími základní lidská práva.

¹² Čl. 2 odst. 1 Pokyn nejvyššího státního zástupce č. 6/2003.

¹³ Jišová, A. Návrh nejvyššího státního zástupce na popření otcovství v praxi. Bulletin advokacie, 2006, 11-12, s. 81.

rozhodování ohledně podání návrhu k soudu řídí také obecným pokynem nejvyššího státního zástupce č. 6/2003.

Podle čl. 2 uvedeného pokynu jsou předpokladem pro podání návrhu následující podmínky, které musí být splněny kumulativně:

- uplynula lhůta pro popření otcovství jedním z rodičů
- lze spolehlivě prokázat vyloučení otcovství
- popření otcovství vyžaduje zájem dítěte

Pokud nejsou pochybnosti ohledně vyloučení otcovství matrikového otce (nejčastěji díky testům DNA), zabývá se nejvyšší státní zástupce právem zájmem dítěte. Zájem dítěte je v pokynu nejvyššího státního zástupce definován tak, že se jedná o uspořádání takových rodinných vztahů, které by byly prospěšné pro tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte, přičemž zájem matrikových rodičů nebo muže, který je označován za otce, nesmí být při popření otcovství na úkor zájmu dítěte zohledňován. Rozhodnutí nejvyššího státního zástupce je však vždy individuální. Za okolnosti zesilující zájem dítěte na podání žaloby lze považovat, jestliže

- a) matka dítěte žije s jeho zploditelem, který se považuje za otce dítěte a stará se o jeho výchovu,
- b) matrikové otcovství, které se do osobních poměrů dítěte promítá jen formálně, překáží dítěti v uplatnění nároků na výživu proti zploditeli,
- c) muž, jemuž svědčí domněnka otcovství, je stížen vážnou duševní poruchou,
- d) muž, jemuž svědčí domněnka otcovství, byl odsouzen pro závažný trestný čin,
- e) matrikový otec neměl důvod pochybovat o svém otcovství a až dodatečně se dozvěděl o stycích matky s jiným mužem v rozhodné době, jež byly příčinou nejen rozvratu manželství, ale i narušení citových vazeb k dítěti,
- f) z jiných vážných důvodů by spojení s matrikovým otcem bylo v rozporu se zájmem dítěte na jeho řádné výchově a mravním rozvoji.

Naopak, za okolnosti zeslabující zájem dítěte lze považovat, jestliže

- a) matrikový otec, který uznal otcovství, ačkoliv věděl, že dítě nezplodil, nebo který uzavřel manželství se ženou, o níž věděl, že očekává dítě s jiným mužem, nebo nepopřel v zákonné lhůtě své otcovství k dítěti narozenému za trvání manželství, přestože věděl, že dítě bylo počato z mimomanželského styku, dítě vychovával jako své a po rozchodu s matkou dítěte se hodlá vyživovací povinnosti zprostit,

b) biologický otec dítěte není znám nebo se k dítěti nehlásí, své otcovství zpochybňuje a není ochoten se podrobit znaleckému zkoumání,

c) uplynula delší doba od narození dítěte, statusové poměry jsou stabilizované, takže změna by mohla mít negativní vliv na vytvořivší se citové vazby mezi dítětem a matrikovým otcem, popřípadě na zabezpečení výchovy a výživy dítěte.

Z uvedeného pokynu mimo jiné vyplývá, že i v případě, kdy jsou splněna všechna kritéria pro podání návrhu, nemusí dojít k rozhodnutí ve prospěch žadatele, pokud biologický otec nemá o dítě zájem, nehlásí se k němu, nebo pokud nepřipustí znalecké posouzení svého otcovství. Státní zastupitelství totiž nemůže v rámci svého šetření domnělého biologického otce donutit, aby se takovému zkoumání podrobil.¹⁴ Nutno bohužel poznamenat, že právě z výše uvedeného důvodu je návrh na podání žaloby nejvyšším státním zástupcem velmi často zamítnut.

Je očividné, že zájem dítěte je dle pokynu č. 6/2003 posuzován také z hlediska zájmu údajného biologického otce. To je samo o sobě jistě nesprávné, připojíme-li k tomu navíc skutečnost, že postavení matrikového otce je ve vztahu mezi dotčenými muži zcela evidentně znevýhodněné až diskriminační. Otcovství matrikového otce silně zasahuje do jeho osobního i právního života. Pomineme-li oblast citovou a rodinnou, jedná se zejména o vztahy z vyživovacích povinností a o dědictví. Dotčena je totiž celá rodina matrikového otce, zejména jeho skuteční biologičtí potomci. Jistě je nutné brát zřetel na zájem dítěte. V určitém případě se ale můžeme ptát kterého – matrikového, či biologického? Například v řízení o dědictví je tato otázka velmi aktuální.

Stejným způsobem je samozřejmě dotčen také otec biologický a jeho rodina. Vztah mezi uvedenými muži by však měl být rovnocenný. Nutno si uvědomit, že muž, který se ženou souloží, má mít již v té chvíli na vědomí veškeré následky, které jeho počínání může způsobit. Právo by takového muže nemělo proti matrikovému otcovi chránit jen z toho důvodu, že byl původně za otce označen někdo jiný. Samozřejmě, že existují takoví matrikoví otcové, kteří své otcovství přijali dobrovolně, přestože věděli, či alespoň tušili, že nejsou otcovi biologickými. Mnoho matrikových otců však žilo v upřímném přesvědčení, že dítě, které vychovávají, je jejich biologickým potomkem. A v takovém případě by to měli být právě oni, komu právo ve vztahu mezi matrikovým a biologickým otcem poskytně případnou ochranu.

---

¹⁴ Jišová, A. Návrh nejvyššího státního zástupce na popření otcovství v praxi. Bulletin advokacie, 2006, 11-12, s. 84.

Praxe je navíc taková, že zájem dítěte je velmi často posuzován pouze s ohledem na plnění vyživovací povinnosti. Nejvyšší státní zástupce velmi často odmítá podněty k podání návrhu pouze s tím, že existuje platící muž. Nutno ovšem poznamenat, že každý normální muž, který nechce naplnit skutkovou podstatu trestného činu zanedbání povinné výživy, pravidelně svojí stanovenou povinnost plní, ačkoliv se s dítětem nestýká, ani s ním nemá vytvořené rodičovské vazby.¹⁵

Matrikový otec, který byl matkou uveden v omyl ohledně svého otcovství a z omylu byl vyveden až v době po popěrné lhůtě, nemá v podstatě žádnou možnost, jak své otcovství k dítěti zrušit. S nadsázkou lze konstatovat, že jeho osud je v této věci v rukou nejvyššího státního zástupce. Při současném právním stavu je to bohužel velmi často bezvýchodný stav. Pokud současně matrikový otec plní své vyživovací povinnosti a pokud biologický otec nemá o dítě zájem, či se odmítne podrobit znaleckému zkoumání, není zde podle pokynu nejvyššího státního zástupce důvod jeho otcovství zkoumat v rámci soudního řízení.¹⁶

2.2 SOUVISEJÍCÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Mezi související právní úpravu k danému tématu lze jistě zařadit Listinu základních práv a svobod, zejména ustanovení čl. 32 odst. 4, které stanoví, že péče o dítě a jejich výchova je právem rodičů. Toto ustanovení mimo jiné vyjadřuje zájem dítěte na tom, aby jej vychovávali a pečovali o něj právě rodiče. V zájmu dítěte proto nemůže být pouze ekonomický aspekt daného vztahu. Znat své rodiče znamená znát své postavení ve společnosti, svůj původ a své předky.

Pro definování pojmu „zájem dítěte“ lze vycházet také z Úmluvy o právech dítěte,¹⁷ která v ustanovení čl. 7 odst. 1 stanoví, že pokud je to možné, má každé dítě právo znát své rodiče a má právo na jejich péči.

Pokud jde o postavení matrikového otce a o otázku popírání otcovství, zde je důležitá právní úprava zakotvená v ustanovení čl. 8 Úmluvy o lidských právech a základních svobodách (dále jen Úmluva).¹⁸ S tím také souvisí rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku (dále jen ESLP). Tento soud je nezávislým mezinárodním soudním orgánem, který vznikl při Radě Evropy jako strážce bdící nad dodržováním práv přiznaných Úmluvou. Zároveň, kromě rozhodování o konkrétních případech

---

¹⁵ Jišová, A. Návrh nejvyššího státního zástupce na popření otcovství v praxi. Bulletin advokacie, 2006, 11-12, s. 84 a 85.

¹⁶ Jišová, A. Návrh nejvyššího státního zástupce na popření otcovství v praxi. Bulletin advokacie, 2006, 11-12, s. 85.

¹⁷ Sdělení č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte.

¹⁸ Sdělení č. 209/1992 Sb., Úmluva o lidských právech a základních svobodách.

porušení či domnělého porušení zmíněných práv, svou činností pomáhá interpretovat jednotlivá ustanovení Úmluvy¹⁹.

3. JUDIKATURA

V Úmluvě spadá otázka popírání otcovství a rodičovství obecně pod článek osm, který je nazván jako „Právo na soukromý a rodinný život“. Tento článek přiznává každému právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. Dále pak chrání před zásahy státních orgánů, když jim povoluje zásah pouze v případech, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.²⁰ Pojem „rodinný život“ ve smyslu uvedeného článku zahrnuje hlavně vztahy rodičů a nezletilých dětí.²¹ Stát má pak povinnost umožnit jednotlivcům vést normální rodinný život a snažit se udržet soulad mezi členy rodiny.²²

ESLP se problematikou rodičovství zabýval hned v několika případech. Ve věci Kroon a další proti Nizozemí se soudně řešila situace, kdy stěžovatelka nemohla zapsat svého přítele u místního úřadu jako otce jejich dítěte, jelikož byla již delší dobu vdaná. Její manželství však již dlouho reálně nefungovalo a manžel otcem dítěte nebyl. Dle nizozemského práva však sama vdaná žena nemohla popřít otcovství manžela. Ten byl jediný k popření legitimován. ESLP v tomto případě vyslovil, že respektování a ochrana rodinného života vyžaduje, aby měla biologická a sociální realita přednost před právními domněnkami.²³

Přijetí takového názoru by v českém právním prostředí znamenalo ustoupit z uplatnění domněnek otcovství, pokud s nimi není reálný stav ve shodě. Návrh nového občanského zákoníku s takovou variantou nepočítá. Těžko říci, zda by byly domněnky, jejichž uplatnění by bylo podmíněno zvážením faktického stavu, vůbec funkční. Případ paní Kroon navíc nelze vzít jako ekvivalentní k těm českým, jelikož u nás neexistuje omezení aktivní legitimace vdané ženy.

---

¹⁹ Sudre, F., Malenovský, J. Mezinárodní a evropské právo lidských práv. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 276-300.

²⁰ Článek 8 Úmluvy.

²¹ Hubálková, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Praha : Linde, 2003, s. 210-215.

²² Hrubá, M. Lidskoprávní aspekty procesu sladování biologického a právního rodičovství. In Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dny veřejného práva konané na PrF MU Brno: Masarykova univerzita, 2007.

²³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 10. 1994, Kroon a ostatní v. Nizozemí, (stížnost č. 18535/91).

Velmi často byla kritizována ustanovení prekluzivních lhůt pro dobu, kdy je možno otcovství popřít. Ve věci Schofman proti Rusku ESLP řešil situaci, kdy stěžovatel měl jasné a pevné důkazy o tom, že není otcem dítěte své manželky. Dle ruského práva již uplynula doba, ve které mohl otcovství popřít. V reálu se však se synem nestýkal a ani mezi nimi nebylo žádné psychické pouto. Po zvážení soud vyřkl, že zavedení neměnné a bezvýjimečné promlčecí lhůty bez ohledu na zřejmé skutečnosti vylučující otcovství nelze v demokratické společnosti považovat za odůvodnitelné²⁴.

Tento spor je často uváděn jako hlavní argument pro označení české právní úpravy za nepřijatelnou. V takové úvaze je však jeden malý avšak podstatný zádrhel. V Rusku je možné popřít otcovství k dítěti pouze ve lhůtě jednoho roku, což se oproti naší stávající lhůtě šestiměsíční zdá benevolentnější. Rozdíl je však v tom, že u nás může po stanovené lhůtě bez časového omezení zasáhnout ještě nejvyšší státní zástupce a způsobit změnu poměrů. V Rusku žádná taková možnost neexistovala.

Další případ je spor Jäggi proti Švýcarsku. Stěžovatel se již v dospělosti dozvěděl od matky jméno muže, který by měl být jeho otcem. Tento muž se však vyhýbal testům za života a ani po smrti místní soud nepovolil provedení analýzy DNA ze vzorků z jeho těla. Stěžovatel namítal hlavně fakt, že zamítnutím analýzy DNA zasahuje stát do jeho soukromého života a neumožňuje mu zjistit, kdo byl opravdu jeho otec. Rozhodnutí soudu nepovolit analýzu vzorků z těla zemřelého byla argumentačně opřena o potřebu právní jistoty a ochrany zájmů třetích osob.

Soud v dané věci tedy zvažoval na jedné straně právo stěžovatele znát své příbuzné a na straně druhé právo třetích osob na nedotknutelnost těla zesnulého, právo na úctu k zesnulým a rovněž veřejný zájem na ochraně právní jistoty. Vyjádřil se také k výkladu pojmu „rodinný život“, když do něj jednoznačně zahrnul i právo na znalost vlastní identity a právo znát své příbuzné. Nakonec soud konstatoval porušení článku osm Úmluvy. Odebrání vzorku po smrti nehodnotí jako porušení práva na soukromý život zemřelého a argument ochrany právní jistoty nepovažuje za dostatečně silný.²⁵

Stejně kritický postoj k podobné úpravě ESLP vyslovil i ve velmi proslulém případě Paulík proti Slovensku v roce 2006. Stěžovatel byl v této kauze určen přes svůj nesouhlas jako otec dítěte dle třetí domněnky otcovství. Krevní zkoušky jej jako otce nevyloučily a testy DNA ještě nebyly tak říkajíc „na světě“. Za dlouhých třicet let stěžovatel již mohl jednoznačné výsledky testů doložit a dle nich byl jako otec zcela vyloučen.

---

²⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 11. 2005, Schofman v. Rusko, (stížnost č. 74826/01).

²⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 7. 2006, Jäggi v. Švýcarsko, (stížnost č. 58757/00).

Po různých pokusech vnést toto zjištění do oficiálních dokumentů v rámci slovenských hranic se obrátil až na ESLP a tvrdil, že Slovenská republika nesplnila svůj pozitivní závazek v zabezpečení soukromého a rodinného života, zejména pak neposkytnutím ochranných prostředků.

Soud v této věci zvažoval zájem, který je sledován ustanovením lhůty pro popření otcovství. Důležitý je v této věci také věk domnělé dcery stěžovatele. Nejedná se již o malé dítě a tedy obecný zájem na zajištění právní jistoty v oblasti rodinných vztahů není na její straně tak silný jako v době, kdy byla odkázána na výživu od rodičů.

Případ pana Paulíka podtrhuje již dříve nastolenou linii judikatury ESLP, dle níž je porušení článku osm Úmluvy posuzováno přísněji tam, kde muž zmešká lhůtu pro popření otcovství v případě, že si nebyl vědom faktu, že otcem není. Naopak na případy, kdy o tom věděl, ale z jiného důvodu otcovství nepopřel, je nahlíženo spíše s menším pochopením.

ESLP se k věci otcovství respektive rodičovství vyjadřoval i v dalších případech, ale i ty zapadají do ustálených názorů na tuto problematiku.²⁶

Tématem popírání otcovství se zabývaly také české soudy, konkrétně soud ústavní. Stížností bylo napadáno nevyhovění nejvyššího státního zástupce podnětu stěžovatele na podání návrhu na popření otcovství.²⁷

Domáhání se nápravy cestou stížnosti u ústavního soudu je však problematické. Odložení podnětu k podání návrhu na popření otcovství nejvyšším státním zastupitelství nespadá pod pojem „rozhodnutí, opatření či jiný zásah orgánu veřejné moci“ uvedeného v zákoně o ústavním soudu.²⁸ Ústavní soud se k obsahové náplni těchto pojmů několikrát vyjádřil a shledal za nezbytné kritérium skutečnost, zda orgán svým aktem autoritativně zasáhl do právní sféry navrhovatele.²⁹ V tomto smyslu totiž konání nejvyššího státního zástupce podmínku nenaplnuje. Ten totiž

---

²⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 5. 1994, Keegan v. Irsko, (stížnost č. 16969/90);

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 2. 2003, Odièvre v. Francie, (stížnost č. 42326/98);

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 9. 2002, Mikulič v. Chorvatsko, (stížnost č. 53176/99);

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 11. 1984, Rasmussen v. Dánsko, (stížnost č. 8777/79).

²⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 11. 1998, sp. zn. I. ÚS 430/98.

²⁸ § 72 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o ústavním soudu.

²⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. IV. ÚS 2058/07.

nemůže sám autoritativně rozhodnout o právech a povinnostech jednotlivce a jen zvažuje podání návrhu³⁰.

Postoj ústavního soudu je již dlouhou dobu neměnný a stížnosti proti odložení návrhu nejvyšším státním zástupcem jsou hromadně odmítány. Není se však co divit, že se otcové na ústavní soud obracejí. Odepření projednání žaloby na popření otcovství u soudu může být velmi lehce vnímáno jako silný zásah do práv a svobod zajištěných ústavním pořádkem.

Ústavní soud se tedy nezabýval stížnostmi proti postupu nejvyššího státního zástupce, ale k vlastní problematice popírání otcovství se krátce a poněkud opatrně vyjádřil. Vyslovil názor, že ustanovení o šestiměsíční lhůtě může za určitých okolností kolidovat zejména s výše zmíněným článkem osm Úmluvy, a doporučil nejvyššímu státnímu zastupitelství, aby při zvažování podnětů k podání žaloby na popření otcovství vzalo v úvahu judikaturu ESLP.

Velmi problematický je také samotný postup při domáhání se popření otcovství. Pokud se matrikový otec domáhal popření u soudu a soud žalobu odmítl s tím, že již vypršela šestiměsíční lhůta, nezbývalo než se obrátit na nejvyšší státní zastupitelství. To pak rozhodovalo o tom, zda podat nebo nepodat návrh, a v mezitím uplynula lhůta šedesáti dní, po kterých již není možné podat stížnost k ústavnímu soudu proti pravomocnému rozhodnutí obecného soudu.³¹ Nejvyšší státní zástupce pak rozhodne o odložení podnětu a matrikovému otci nezbývá než podat ústavní stížnost proti tomuto odložení a tehdy ústavní soud vysloví, že k projednání není příslušný. Řetězec procesních eskapád se nakonec uzavře tím, že ESLP odmítne stížnost s tím, že nebyly vyčerpány všechny opravné prostředky, které vnitrostátní právo nabízí, s odkazem na zmeškanou lhůtu u ústavního soudu.

4. NÁVRH NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU - JAK TO BUDE DÁL?

Ustanovení o popírání otcovství jsou obsažena i v novém vládním návrhu občanského zákoníku. Úplnou novinkou je již výše zmíněná aktivní legitimace dítěte, ke které se však také váže časové omezení a to jeden rok od nabytí zletilosti či do jednoho roku od zjištění skutečnosti, která zpochybňuje otcovství.³² Přiznání aktivní legitimace ve věci popření otcovství dítěte je jistě pozitivní změna, ale lhůta, tedy nejvíce kritizovaná pasáž současné úpravy, zůstala v ustanovení obsažena.

---

³⁰ Filip, J., Šimíček, V., Holländer, P. Zákon o ústavním soudu : komentář. Praha : C.H. Beck, 2007, s. 135-150.

³¹ § 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o ústavním soudu.

³² § 735 Vládního návrhu občanského zákoníku.

Druhou významnou změnou je formulace pravomoci nejvyššího státního zastupitelství. Ta nezahrnuje pouze právo podat návrh na popření otcovství k soudu, ale také povinnost jej podat.³³ Je-li vzhledem ke všem okolnostem zřejmé, že muž považovaný za otce dítěte otcem není a uplynula-li lhůta stanovená pro popření otcovství některému z rodičů, podá nejvyšší státní zástupce návrh na popření otcovství. Ustanovení je pak zmírněno tak, že návrh nepodá v případě, že by to bylo v rozporu se zájmem dítěte.³⁴

5. ZÁVĚR

Za současného stavu nelze očekávat, že by se situace matrikových otců při snaze o popření otcovství výrazně zlepšila. Jedinou příležitost k optimismu do budoucna představuje návrh k ústavnímu soudu na zrušení ustanovení § 62 zákona o rodině. Přesně takový návrh byl v nedávné době podán a brzy tak můžeme doufat v zajímavé události v českém rodinném právu.

Literature:

- Filip, J., Šimíček, V., Holländer, P. Zákon o ústavním soudu : komentář. Praha : C.H. Beck, 2007, s. 896. ISBN 9788071795995.
- Hrubá, M. Lidskoprávní aspekty procesu sladování biologického a právního rodičovství. In Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dny veřejného práva konané na PrF MU Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 1275. ISBN 9788021044302.
- Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998, s. 167. ISBN 8021018097.
- Hubálková, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Praha : Linde, 2003, s. 743. ISBN 807201417X.
- Králíčková, Z. Popírání otcovství nejvyšším státním zástupcem a subjektivní „přirozená“ práva dítěte. Bulletin advokacie, 2007, č. 5, s. 32.
- Matějková, A. Zjišťování otcovství v rámci řízení o dědictví. Právní rádce, 2009, č. 6.

---

³³ Králíčková, Z. Popírání otcovství nejvyšším státním zástupcem a subjektivní „přirozená“ práva dítěte. Bulletin advokacie, 2007, č. 5, s. 32.

³⁴ § 733 odst. 2 Vládního návrhu občanského zákoníku.

- Meulders-Klein, M-T. The Position of the Father in European Legislation. *International Journal of Law and the Family*, 1990, Vol. 4, s. 139.
- Meulders-Klein, M-T. The Status of the Father in European Legislation. *The American Journal of Comparative Law*, 1996, Vol. 44, No. 3, s. 495.
- Sudre, F., Malenovský, J. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 364. ISBN 8021014857.
- Vládní návrh občanského zákoníku, [cit. 2010-06-09]. Dostupné z <<http://obcanskyzakonik.justice.cz>>.
- Zákon č. 182/1993 Sb., o ústavním soudu.
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.
- Sdělení č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte.
- Sdělení č. 209/1992 Sb., Úmluva o lidských právech a základních svobodách.
- Pokyn nejvyššího státního zástupce č. 6/2003.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 11. 1984, *Rasmussen v. Dánsko*, (stížnost č. 8777/79).
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 5. 1994, *Keegan v. Irsko*, (stížnost č. 16969/90).
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 10. 1994, *Kroon a ostatní v. Nizozemí*, (stížnost č. 18535/91).
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 9. 2002, *Mikulič v. Chorvatsko*, (stížnost č. 53176/99).
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 2. 2003, *Odièvre v. Francie*, (stížnost č. 42326/98).
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 11. 2005, *Shofman v. Rusko*, (stížnost č. 74826/01).
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 7. 2006, *Jäggi v. Švýcarsko*, (stížnost č. 58757/00).

- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 10. 2006, Paulík v. Slovensko, (stížnost č. 10699/05).
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 11. 1998, sp. zn. I. ÚS 430/98.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. IV. ÚS 2058/07.

Contact – email

turonovajana@email.cz, vojtova.tereza@mail.muni.cz